Jyoti B.Ed. college, Rampura, Fazilka

Print Material

of

Subject :- Assessment for learning

Paper :- III

Subject code :- (F-2.3)

Class :- B.Ed.

Session :- (2019-21)

Topic :- Existing Practices: Feedback in Improving learning and learner's development

Teacher's Name
Miss Renu
Assistant Prof. in
Pedagogy of Social Studies)

Scanned with CamScanner

Unit - IV

Part - a

* ਸਿੱਖਣ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ (ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਸੂਚਨਾ) Feedback in Improving Learning and Learner's Development

ਭੂਮਿਕਾ (Introduction) :- ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਸਕਣ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀਆਂ ਤੇ ਕਮੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਲਈ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਦੇਣਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਦੇਣਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

* ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ / ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਰਥ Meaning of Feedback

ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਜੋ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ~~ਕਿਹਾ~~ ਕਿ ਦੀ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇਣਾ, ਵੱਲੋਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

* ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (Definitions)

• [illegible] ਡਿਕ ਮੂਰਲੀ ਅਤੇ ਐਸ਼ਲੇਮੈਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਅਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ,

Scanned with CamScanner

ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੈਡਲਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਸੂਚਨਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਅਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ (ਸਿਖਿਆਰਥੀ) ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

ਵਿਲੀਅਮ ਅਤੇ ਚਾਰਲਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸੂਚਨਾ ਤੋਂ ਸ਼ਿਸ਼ਟ [illegible] ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ, ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦਾ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਗੁਣ ਸੰਬੰਧੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਚੰਗੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਅਧਿਆਪਕ ਬਾਰੇ, ਚਾਹੇ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ [illegible] ਜਾਣੂ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।"

* [ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ/ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
Purposes of Feedback]

ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ/ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ

(1) ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ (To achieve Accurate Information):-

ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ/ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

(2) ਸਵੈ-ਮੁਲਾਂਕਣ (Self Evaluation):- ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ/ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼

Scanned with CamScanner

दिया जाता है, कि विद्यार्थी के किसी भी उत्तर शिक्षक द्वारा अधिगम में किसी भी तरह विद्यार्थियों को पहुँचाना।

(3) नियंत्रण कार्य (Controlling function): प्रतिपुष्टी द्वारा शिक्षक विद्यार्थियों के व्यवहार को नियंत्रित रूप दिया निर्धारित किया जाता है।

(4) पुनर्बलन कार्य (Reinforcement function) प्रतिपुष्टी द्वारा शिक्षक विद्यार्थियों को अनुप्रेरित के पुनर्बलन प्रदान करते है जिस शिक्षण प्रक्रिया को प्रभावित किया जाता है।

(5) अधिगम-शिक्षण प्रक्रिया में सुधार हेतु (For Improvement in Teaching-Learning Process):
शिक्षक द्वारा अधिगम-शिक्षण में आगे-आगे के सुधार किया जाता है जिस अधिगम प्रभावी बनाया जाता है।

* [प्रतिपुष्टी के प्रकार (Types of Feedback)]

स्रोत के आधार पर
(a) आन्तरिक प्रतिपुष्टी
(b) शिक्षक के द्वारा प्रतिपुष्टी
(c) बाह्य प्रतिपुष्टी

स्वरूप के आधार पर
(a) सकारात्मक प्रतिपुष्टी
(b) नकारात्मक प्रतिपुष्टी
(c) मिश्रित प्रतिपुष्टी

समय के आधार पर
(a) तत्काली प्रतिपुष्टी
(b) विलम्ब से दी जाने वाली प्रतिपुष्टी

Scanned with CamScanner

(1) ਸਰੋਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ (5)

(a) ਆਤਮ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ – ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਖੁਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(b) ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ – ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ ਜਿਹੜੀ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਥੀ, ਸਹਿਪਾਠੀ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ, ਨਿਰੀਖਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖਣ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

(c) ਮਕੈਨੀਕਲ ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ – ਮਕੈਨੀਕਲ ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ ਮਕੈਨੀਕਲ ਸਾਧਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀਡੀਓ ਟੇਪ, ਆਡੀਓ ਟੇਪ, ਟੀਚਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(2) ਸਰੂਪ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ

(a) ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ – ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ (ਜਾਂ ਅਧਿਆਪਕ) ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦੇਕੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(b) ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ – ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ (ਜਾਂ ਅਧਿਆਪਕ) ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਮੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(c) ਨਿਰਪੱਖ ਪ੍ਰਤੀਪੁਸ਼ਟੀ – ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ (ਜਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ) ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੇ ਅਛਾਈਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Scanned with CamScanner

(3) ਸੀਤਾਂਕ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ/

(a) ਤਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ/ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ ਜਿਹੜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਜਾਂ ਕਾਰਜ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(b) ਦੇਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ:- ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਜਾਂ ਕਾਰਜ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

* [ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ/ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ
Role of Feedback in improving learning and learner's development]

* [ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ
Role of feedback in improving learning]

ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ/

(1) ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਣ (Learning According to Individual differences) ਪ੍ਰਤਿਪੁਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰ

Scanned with CamScanner

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ I.Q level ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ⑥ ਵਿਦਿਆਰਥੀ Intelligent ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜਲਦੀ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਸਿੱਖਣ ਅੰਦਰ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਿੱਖਣ ਗਤੀ ਧੀਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਪਤਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਰਾਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

(2) **ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਿੱਖਣਾ (Effective Learning)** ਕੰਪਿਊਟਰ ਰਾਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਦੇ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ।

(3) **ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉਦੇਸ਼ (Clear objectives of Learning)**:- ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਤੇ ਭਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਕੀ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ, ਕਿਹੜੇ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਕੀ ਹਨ।

(4) **ਸਿੱਖਣਾ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਲਈ (Learning for Real Life)**

ਕੰਪਿਊਟਰ ਰਾਹੀਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।

(5) **ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ (To change curriculum according to need)**। ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Scanned with CamScanner

(7)

(6) ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ (Improvement in Tests and Examination):- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਦਲਾਅ ਕਰ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(7) ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚੇਤਨਾ (Protection of Right and Learner Consciousness):- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(8) ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਪਹੁੰਚ (Motivational Approach):- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਰੀਕਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਬੱਚਾ ਕੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸਹੀ ਉਦੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

(9) ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਿੱਖਿਆ (Integrated and Progressive Learning):- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਰੀਕਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(10) ਸਹਿਯੋਗੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਸਿੱਖਿਆ (Co-operative and challenging Learning):- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਰੀਕਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ

Scanned with CamScanner

ਹੈ। ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲੰਕਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ (8)
ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ
ਵੱਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(11) ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ (Helpful in achieving Learning objectives):- ਫੀਡਬੈਕ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨੀ ਹੈ।

(12) ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ (Improvement in Performance):- ਫੀਡਬੈਕ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਕੇ ਤੇ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

* [ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਫੀਡਬੈਕ/ਫੀਡਬੈਕ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ
Role of Feedback in improving and Learner's development]

: ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਫੀਡਬੈਕ/ਫੀਡਬੈਕ ਸੁਧਾਰ ਯੋਗਦਾਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

(1) ਗਿਆਨਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ (Improvement in Cognitive development):- ਗਿਆਨਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੋਚਣ ਵਿੱਚ

Scanned with CamScanner

ਵਿਚਾਰ, ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸਮਝਣਾ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(2) **ਮਨੋਗਤੀਸ਼ੀਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ (Improvement in Psychomotor development)**:- ਮਨੋਗਤੀਸ਼ੀਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਾਮਗਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਕਾਸ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਸਾਧਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਗਤੀਸ਼ੀਲ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਕਾਸ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਸਾਧਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(3) **ਭਾਵਨਾਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ (Emotional development)**
ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਸਾਧਨ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਵਿਕਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(4) **ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ (Social Development)**:- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਸਾਧਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(5) **ਨੈਤਿਕ ਵਿਕਾਸ (Moral Development)**:- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ

Scanned with CamScanner

ਹੈ ਨੈਤਿਕ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਈਮਾਨਦਾਰੀ, ਸੱਚਾਈ, ਨਿਮਰਤਾ, (10)
ਸਹਿਯੋਗ, ਸਮਾਨਤਾ ਆਦਿ ਵਿਚ ਫੇਰ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰਤਾ
ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਘਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(6) ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਕਾਸ (Language Development) :- ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਸਮਾਗਮ ਜੋ ਦੌਰਾਨ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ, ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬੋਲੀ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

(7) ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ (Personality Development) :- ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ, ਯੋਗਤਾ, ਹੁਨਰਾਂ ਆਦਿ ਮਾਹਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(8) ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ (Improvement in Spiritual Development) ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪੱਖ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਸਮਾਗਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਸਮਾਗਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਣ ਜਿਵੇਂ ਸਹਿਜ, ਧਿਆਨ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਕੇ ਸਫ਼ਲ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਟਾ (Conclusion) :- ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਸਮਾਗਮ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਅਧਿਆਪਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਤਰੀਕੇ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

Scanned with CamScanner